

## СТАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Обґрунтовано актуальність та важливі аспекти розвитку екотуризму в Одеській області. Проаналізовано фактори екологічної і економічної оцінки діяльності підприємств туристичного бізнесу. Визначено головні принципи та механізми реалізації стратегії розвитку екотуризму як складової загального розвитку туризму в країні. Наведено ознаки привабливості Дунайського біосферного заповідника.

The urgency development ecological tourism in the Odessa area is proved. Factors of an ecological and economic estimation of activity of the enterprise of tourist business are analyzed. Major principles and mechanisms of realization of strategy of development Ecological tourism as by a component of the general development of tourism in the country are certain. Attributes of the Danube biosphere reserve are resulted.

**Постановка проблеми у загальному вигляді.** Розвиток екотуризму в Одеській області є одним з пріоритетних напрямків підприємницької діяльності, який визначено програмою «Регіональна ініціатива» і потребує відповідного науково-технічного, економічного і екологічного супроводження для впровадження і розвитку.

Пропонується розглядати такі аспекти екотуризму:

- 1) економічний, за яким екотуризм виступає джерелом доходів для населення і передбачає: утворення нового сектору туристичної індустрії, який динамічно розвивається; виробництво і збут турпродукту; використання невитратних ресурсів, перш за все, природних, соціокультурних, а також історичної спадщини; вкладання коштів у покращення власної території, підвищення ринкової вартості;
- 2) соціально-культурний, який спрямовано на: ефективність культурного і психологічного взаємозбагачення при спілкуванні місцевого населення з рекреантами; удосконалення взаємовідносин „господар – гість”, де досвід місцевого спілкування припускає підвищення самооцінки місцевих мешканців;
- 3) етнокультурний, який дозволяє реалізувати: можливість активізації ресурсного потенціалу; здійснення пропаганди найкращих традицій;
- 4) особистісний, який спрямовано на: розвиток особистості, переважно за визнанням необхідності отримувати нові знання, навички, підвищувати кваліфікацію в галузі прийому і обслуговування рекреантів тощо; підвищення самооцінки особистості: усвідомлення самостійності, опори на власні сили, ресурси власного регіону;
- 5) соціальний, який виявляється у: кооперації на рівні місцевих організацій у створенні повноцінного туристичного продукту, що призводить до покращення соціопсихологічного клімату; орієнтації на сучасні умови для успішного розвитку і кількісного зростання авангарду місцевого суспільства.

**Аналіз досліджень і публікацій останніх років.** Проблемам екотуризму присвячено дослідження І.М. Школи, Т.М. Ореховської, В.А. Квартально ва, І.В. Зоріна, Є.Н. Ільїна, В.Ф. Семенова, І.С. Назарова та інших економістів.

Еколого-економічні основи розвитку екотуризму в природоохоронних територіях України досить повно розглядаються у працях В.Г. Шматько, а втілення регіональної політики розвитку туризму досліджено В.К. Євдокименко.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Останнім часом в науковій літературі виявляється інтерес щодо обґрунтування можливості і необхідності розвитку екотуризму як перспективної складової загальної стратегії активізації туристичної діяльності в країні. В той же час розв'язання проблеми потребує

систематизації накопичених знань та прив'язки їх до конкретних екологічних і економічних умов, що сформовані в регіонах.

**Постановка завдання.** Метою статті є обґрунтування актуальності та деяких аспектів розвитку екотуризму в Одеській області, аналіз факторів екологічної і економічної оцінки діяльності підприємств туристичного бізнесу, визначення головних принципів та механізмів реалізації стратегії розвитку екотуризму як складової загального розвитку туризму в країні.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Стратегія розвитку екотуризму повинна стати основною для планування, розвитку, менеджменту і маркетингу екотуризму в Одеській області. Вона повинна враховувати екологічні та економічні фактори, тобто акцентувати увагу, на привабливість території для підприємств туристичного бізнесу (рис.1) за умови збереження довкілля і економічної доцільності. Така стратегія дає можливість при доповненні державних програм розвитку, надавати робочі місця, а також сприяти розвитку малого і середнього бізнесу, отримувати досвід в бізнес-менеджменті і менеджменті природних територій, підтримувати туризм в усіх важливих регіонах, сприяти поширенню ринку.

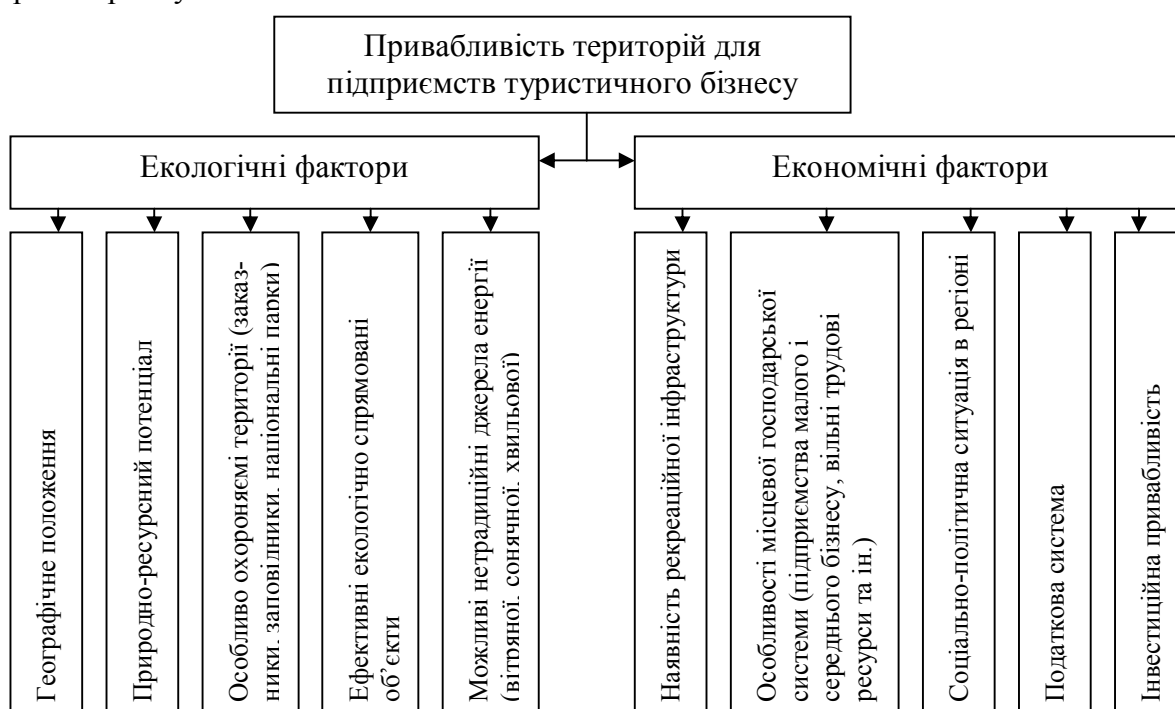


Рис.1. Фактори навколишнього середовища у екологічній та економічній оцінці діяльності підприємств туристичного бізнесу

У той же час, слід враховувати той факт, що екотуризм неможливий без охорони природи, тому що саме остання приваблює рекреантів. Охорону природних і культурних цінностей, що виступають базою для розвитку екотуризму в Одеській області, необхідно проводити за допомогою досліджень, планування, моніторингу і контролю.

Одеською обласною Радою було прийнято Програму розвитку туристично-рекреаційної та курортної галузі в Одеській області на 2003 - 2010 роки в який було заплановано розробити та забезпечити реалізацію розвитку зеленого (сільського) туризму та проведення інвентаризації об'єктів туристичного, санаторно-курортного і оздоровчого призначення [1, с.528-534]. В документі приведено конкретні пропозиції щодо розвитку регіону:

- розвивати такі курортні центри, як Білгород-Дністровський, Овідіополь і Комінтернівське;
- покращувати менеджмент туристичного і рекреаційного господарства в Нижньому Придунав'ї на регіональному рівні;

- побудувати декілька нових курортів міжнародного рівня;
- покращити доставку туристів на рекреаційні об'єкти;
- розвивати екотуристичні маршрути уздовж річок та лиманів;
- відновлювати історичні, культурні та природні пам'ятки;
- збільшити здобування і використання лікувальних грязей;
- будівництво нових заводів по випуску мінеральних вод.

При цьому необхідно тісно пов'язати стратегію розвитку екотуризму з загальною стратегією сталого розвитку туризму, яка крім екотуризму включає і інші види туристичної діяльності [2, с.10-25], наприклад, забезпечення (питання організаційного забезпечення запуску ринкового механізму, гостьові мережі, тощо):

1. Відпрацювання на розвиток туризму регіональної політики, яка максимально враховує регіональну специфіку туристичного потенціалу, а також специфіку пропозицій і попиту, та на цій основі визначає напрямок генерального розвитку взагалі і екотуризму зокрема. Основною метою регіональної політики в галузі туристичної діяльності повинно бути утворення конкурентоспроможного сукупного регіонального туристичного продукту.
2. Визначення регіональної концепції екотуризму, принципів формування регіональних моделей, розвиток яких є перспективними для даної території.
3. Розробка програми розвитку екотуризму, в якій поєднано регіональні питання організаційного, інформаційного, екологічного і фінансового аспектів.
4. Просування сукупного регіонального продукту на зовнішній ринок.
5. Утворення сприятливого інвестиційного клімату в цілому впливає на розвиток екотуристичного бізнесу. При утворенні елементів туристичної інфраструктури з урахуванням сталого екотуризму, тобто дбайливого ставлення до оточуючого середовища, економії ресурсів, використання енергозберігаючих технологій, треба враховувати, що він забезпечує додатковий економічний ефект, а це потрібно пам'ятати при довгостроковому бізнес-плануванні.

Головними принципами сталого розвитку екотуризму виступають:

- комплексне використання ресурсів, що припускає впровадження систем з можливістю повторного використання і очищення вод; нових блоків енергозабезпечення, які контролюються фотоелементами; використання матеріалів, що підлягають утилізації чи повторній обробці; впровадження „безпаперових систем“; зменшення надлишкового споживання;
- підтримка біорізноманіття (Цей принцип підкреслює те, що планувати об'єкти туристичної інфраструктури і види туристичної діяльності необхідно таким чином, щоб забезпечувати захист природної спадщини, яку складають екосистеми і біологічна різноманітність, а також охороняти види дикої флори і фауни, яким загрожує знищення. Учасники туристичного процесу, і особливо, професіонали сфери туризму повинні погоджуватися з накладанням певних обмежень на їхню діяльність, яку вони здійснюють в особливо уразливих місцях, унікальних природних об'єктах, заказниках, заповідниках);
- інтеграція екотуризму до планування, залучання місцевих спільнот (Залучання місцевого населення в процес прийняття рішень стосовно розвитку екотуризму, дозволить отримувати економічні, соціальні і культурні вигоди, а також допомагатиме збереженню та розвитку традиційних ремесел, культури і фольклору.
- відповідний маркетинг туризму (З метою зменшення тиску туристичної діяльності на природу і для підвищення її корисної дії на туристичну індустрію та місцеву економіку, необхідно сприяти рівномірному розподілу потоків рекреантів по часу і приросту. Для цього необхідно проводити маркетингові дослідження і рекламні компанії).

Туристична політика повинна проводитися таким чином, щоб вона сприяла підвищенню життєвого рівня населення відповідних районів і відповідала їх потребам.

До того ж необхідно приділяти особливу увагу специфічним проблемам узбережжя, острівних територій, сільськогосподарських районів, для яких туризм частіше за все стає однією з рідких можливостей розвитку в умовах занепаду традиційних видів економічної діяльності. Розвиток екотуризму можливий при утворенні системи і регулюючих механізмів, які підтримують можливості розвитку всієї інфраструктури галузі. Забезпечення необхідної інфраструктури для можливості демонстрації і збереження природних та культурних цінностей також має бути врахованим.

Фактори екотуристичної привабливості Дунайського біосферного заповідника розглянуто на рис. 2.

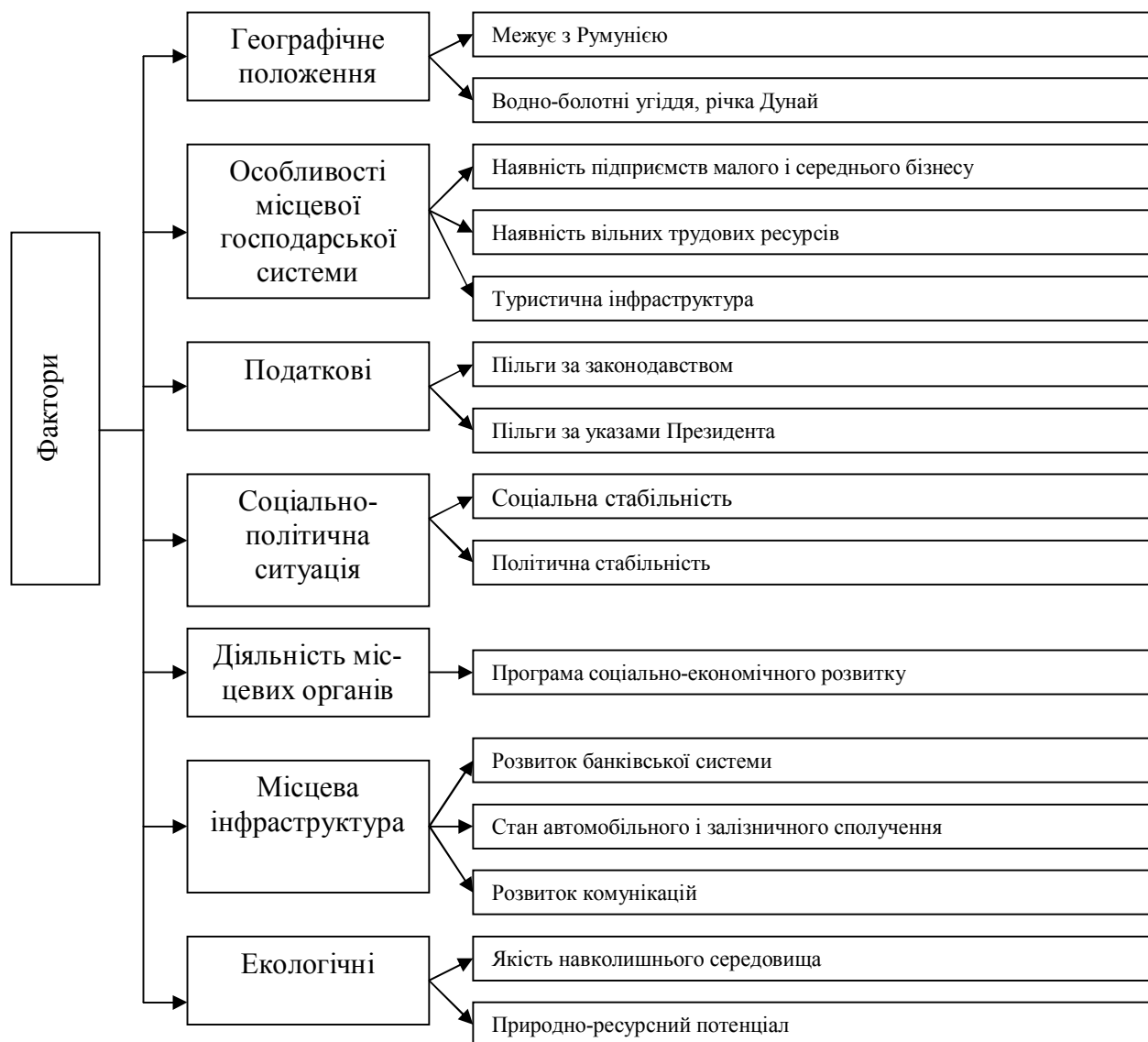


Рис. 2. Фактори екотуристичної привабливості Дунайського біосферного заповідника

Можна забезпечувати отримання користі місцевому населенню від екотуризму на базі сприяння підвищенню екологічної свідомості в більш широких колах.

Головними механізмами стратегії розвитку екотуризму виступають:

- збільшення знань про природні ресурси і усвідомлення можливостей розвитку екотуризму в регіоні;
- менеджмент природних ресурсів і різні типи екотуризму в регіоні;
- підтримка існуючої і планування додаткової інфраструктури в регіонах, що залучені в стратегічний і менеджмент-плани, а також в яких передбачається охорона природних цінностей і популяризація екотуризму;

- покращення і розвиток базової туристичної інфраструктури;
- підвищення рівня екологічної освіти і виховання, що дає туристам повне уявлення про довкілля і цінності природи;
- проведення менеджменту територій і зонування у тісній співпраці з територіальним плануванням, яке визначає роль і відповідальність стейкхолдерів;
- визначення пріоритетів для державних капіталовкладень і впровадження проектів;
- визначення можливостей для приватних інвестицій.

Конкретно для кожної окремої території повинні бути розроблені стратегії [3, с.26-45], які повинні відповідати таким головним завданням: інтегроване регіональне планування; менеджмент природних ресурсів; регулювання і законодавство; розвиток інфраструктури; зонування територій для розвитку туризму; моніторинг впливу; маркетинг і реклама; розвиток транспортної системи і інфраструктури; стратегія підвищення кваліфікації і освіти; промислові стандарти і акредитація; освіта і навчання; менеджмент планування; розвиток туристичного продукту; стратегія приватних інвестувань; пріоритети державних капіталовкладень; залучення місцевого населення.

**Висновки і перспективи подальших розробок.** Одним з потенційних об'єктів екотуристичної діяльності є Дунайський біосферний заповідник. В наш час територія біля заповідника - сільськогосподарський район. Населення традиційно займається вирощуванням зернових культур та виробництвом м'ясо-молочних продуктів, а також виноградарством, садівництвом і овочівництвом. Велику цінність мають рибні ресурси та традиційно розвинуте риболовство. Зараз спостерігається підвищена економічна зацікавленість державних органів до транспортної артерії між морем і Дунаєм. У майбутньому повинна збільшитися соціально-економічна цінність угідь Дунайського біосферного заповідника (рис. 2).

Для залучення заповідних територій в екотуристичне використання, необхідно враховувати різний рівень об'єктів, а також їх природні, юридичні, міжнародно-правові, соціально-політичні, регіональні, економіко-екологічні та інші особливості [4, с.6-35; 5, с.20-43]. З метою регулювання техногенного навантаження на природні сфери заповідника необхідно розподілити його території на зони в залежності від ступеня господарського втручання. Це дозволяє визначити можливе техногенне навантаження на кожну зону:

- непорушна заповідна зона (зона забезпечення існування тварин, біологічного оновлення ботанічного фонду);
- виробничо-господарська зона (рекреаційно-туристична, побутова і адміністративна діяльність, підприємства малого і середнього бізнесу).

Розробку стратегії екотуризму необхідно розглядати як процес, що веде до консенсусу і взаєморозумінню всіх залучених сторін. У результаті такого процесу необхідно відпрацювати програму, яка визначає головні напрямки, пріоритети і засоби розвитку екотуризму в області. Для того, щоб документ мав офіційний статус, його необхідно розробити на рівні обласної адміністрації разом і іншими органами влади, є обґрунтуванням економічної мотивації залучення їх до розвитку екотуризму в регіоні.

#### Література

1. Шматько В. Г. Еколого-економічні основи розвитку екотуризму в природоохоронних територіях України / В. Г. Шматько // Туризм у ХХІ столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості. – К.: Знання України, 2002. – С. 528–534.
2. Євдокименко В. К. Регіональна політика розвитку туризму (методологія формування, практика реалізації): автореф. дис. доктора екон. наук / Євдокименко В. К. – Львів, 1997. – 51 с.
3. Жолкевський А. Ф. Економіко-екологічна оцінка територіальних ресурсів (методологія, методика, практика): дис. ... кандидата екон. наук / А. Ф. Жолкевський. – К., 1999. – 199 с.
4. Екологічна політика держави та економічний механізм її реалізації: Довкілля і ресурси: [зб. наук. пр.]. – К.: УІНС, 1999. – 132 с.
5. Эндрэс А. Экономика окружающей среды. Вступление / А. Эндрэс [пер. с нем. Б. М. Данилишина]. – К., 1995. – 168 с.